

Αναδιφώντας το χθες (296)

Το φωσάκι του Σταμάτη Αποστολάκη παραμένει αναμμένο ένα χρόνο μετά

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Πριν από ένα χρόνο έφυγε από τη ζωή ένας από τους μεγαλύτερους Έλληνες λαογράφους, ο Σταμάτης Αποστολάκης. Τον γνώρισα μέσω του -αείμνηστου κι αυτού- Γιώργου Π. Εκκεκάκη, όταν με τον Γιάννη Παπιομύτση, τον Στέργιο Μανουρά, την Ασπασία Παπαδάκη και τον Μιχάλη Τζεκάκη προετοιμάσαμε τον τιμητικό τόμο «Αντιδώρημα», πριν δηλαδή από δέκα χρόνια. Άρρηστα πολύ, πρέπει να το ομολογήσω, γιατί αν είχα την τύχη να τον γνωρίσω νωρίτερα θα δούλευα με άλλη μέθοδο τα λαογραφικά περιεχόμενα βιβλία μου αλλά και με άλλο τρόπο κι επιμονή θα προωθούσα την παράδοση και την ιστορία στις σχολικές αίθουσες.

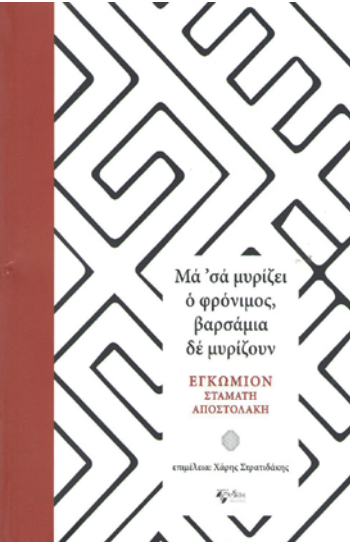

Η έκπληξή μου όταν συναντηθήκαμε για πρώτη φορά στα Χανιά ήταν μεγάλη. Βρισκόμουν μπροστά σ' έναν άνθρωπο με τεράστια προσφορά, βρισκόμουν μπροστά σ' έναν γίγαντα της λαογραφίας, ο οποίος ήταν «σεμνός σαν κοπελιά», όπως λέγαμε παλιότερα. Πέρα όμως και απ' αυτό, ήταν Δάσκαλος με κεραλαία γράμματα, γι' αυτό και τον κάλεσα και με τίμησε με εισηγήσεις του όχι μόνο στο Σχολικό Μουσείο αλλά και στη διμερίδα «Η Κρήτη και ο πολιτισμός της στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση» που οργανώσαμε με τη Μαρία Μπαδεριτάκη και στην παρουσία του βιβλίου μου «Ιστορικές περιηγήσεις στα Χανιά».

σταντίνος Φουρνάρης, η Μαριέττα Ασημομύτη-Εκκεκάκη, ο Μάνος Γοργοράπτης, ο Ματθαίος Φραντζεσκάκης, η Κατερίνα Τσακάλη, η Εύα Λαδιά και ο υπογραφομένος.

Σεμνύνομαι ότι τον τίμησα κατά δύναμιν με την εκδήλωση γνωριμίας με το έργο του και τιμήσής του στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνης τον Μάρτιο του 2018, όπου μιλήσαμε γι' αυτόν ούτε λίγο ούτε πολλοί 13 Ρεθεμνιώτες και Χανιώτες: η Φαλή Βογιατζάκη, ο Βασίλης Χαρωνίτης, ο Βαγγέλης Κακατσάκης, η Αναστασία Πλατυμύτση, ο Γιάννης Πλατυμύτση, ο Θεόδωρος Πελαντάκης, ο Κωνσταντίνος Φουρνάρης, η Μαριέττα Ασημομύτη-Εκκεκάκη, ο Μάνος Γοργοράπτης, ο Ματθαίος Φραντζεσκάκης, η Κατερίνα Τσακάλη, η Εύα Λαδιά και ο υπογραφομένος.

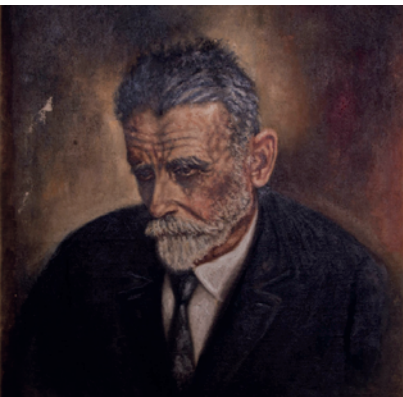
Ακολούθησε η απόδοση τιμής μ' έναν αφιερωμένο σ' αυτόν τόμο, ο οποίος του παραδόθηκε και παρουσιάστηκε στο κοινό το 2019 στο Πνευματικό Κέντρο Χανίων, εν όσω ο Σταμάτης Αποστολάκης διατελούσε εν ζωή, αντιμετωπίζοντας μια δεκάχρονη και αμείωτη ένταση επίθεσης καρκίνου. Στη συντακτική επιτροπή του τόμου συμμετείχαν ο Γιάννης Παπιομύτση και ο υπογραφομένος από το Ρέθυμνο, ο Κωνσταντίνος Φουρνάρης, η Μαρίνα Αρετάκη και ο Ματθαίος Φραντζεσκάκης από τα Χανιά και ο Ανδρέας Λενακάκης από το Ηράκλειο. Ο τόμος περιέλαβε δυόμισι δεκάδες επιστημονικών ανακοινώσεων και χαιρετίστηκε από το σύνολο του πνευματικού κόσμου της Κρήτης. Σήμερα, με τη συμπλήρωση ενός χρόνου από την εκδήμια του παραθέτω ένα παλιότερο κείμενο, με το οποίο τον είχα αποχαιρετήσει.

«Τον Σεπτέμβριο του 1940, λιγότερο από δύο μήνες πριν από την είσοδο της χώρας μας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Στρατής Μυριβίλης δημοσίευσε στο περιοδικό «Νέα Εστία» ένα κείμενο που έμεινε ιστορικό και αναδημοσιεύτηκε πολλές φορές στη συνέχεια, ακόμη και σε σχολικά βιβλία. Περιέγραφε τον χώρο εργασίας και την ταπεινή λάμπα εργασίας ενός από τους σημαντικότερους Έλληνες όλων των εποχών, του Κωστή Παλαμά.

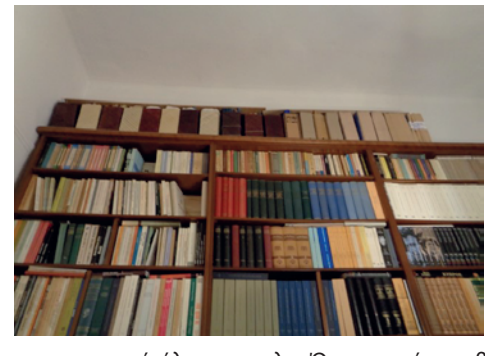
Το θυμήθηκα πρόσφατα, με την εκδήμια ενός επίσης σημαίνοντος Κρήτη των γραμμάτων, του Σταμάτη Αποστολάκη. Το κείμενο του Μυριβίλη θα μπορούσε άνετα να ξαναγραφεί, ογδόντα χρόνια μετά, για εκείνον, για το σπίτι του στη Νέα Χώρα των Χανίων και για το γραφείο του, το δωματάκι στην πίσω αυλή, που στενάζε από τα πολλά βιβλία και τον περιορισμένο χώρο. Παραθέτω αποσπάσματα από το κείμενο του Μυριβίλη, προτρέποντας τους αναγνώστες να κάνουν οι ίδιοι τις απαραίτητες χρονικές και τοπικές αντικαταστάσεις:

«Μια φορά κι έναν καιρό, σαν χτες ήταν αυτό, μέσα στην καρδιά τούτης της πολιτείας στέκονταν ένα σπίτι χωρίς θόρυβους, όπως στέκεται μιαν εκκλησιά. Του Παλαμά το σπίτι ήταν. Εκεί στην αρχή της οδού Ασκληπιού. Μόλις το αττικό μούχρωμα τυλιγόταν γύρω στο ουρανόζωστο κέινο κυπαρίσσι, που αργοσαλεύει εκεί ψηλά, πίσω από τις γριλλίες ενός στενού παραθυρού, άναβε ένα κοκκινωπό φωσάκι... Περνούσαμε λοιπόν και την οδό Ασκληπιού, δείχναμε πάνω κατά το ψηλό παραθυράκι, με ευλάβεια, και ξέραμε πως τούτη την ώρα που κατακαθίζει το βραδάκι πάνω στις στέγες και πάνω στα κιονόκρανα της Αθήνας, εκεί μέσα είναι αναμμένη η λάμπα του Παλαμά.

Αναμμένη μπροστά στην πνευματική μορφή της Αθήνας, όπως ένα καντήλι μπροστά στο ήμερο κόνισμα της Παναγίας. Ήταν ένα φωσάκι που έκαιγε ήσυχα μέσα στη νυχτωμένη και ξάστερη πολιτεία. Μας παρηγορούσε κι ήταν η άγρυπνη καρδιά της Αθήνας που χτυπούσε εκεί πάνω. Όσοι πέρασαν από κείνο το σπίτι, δεν γίνεται να ξεχάσουν το γραφείο του ποιητή... 'Το κελί μου', έτσι τολέγε ο μεγάλος κοσμοκαλόγερος της ασάλευτης ζωής, που διάβαζε εμπνευσμένος, δοξασμένος και απόμερος, μέσα στην πολιτεία και στη μοναξιά του. Ένα μέτριο, παλιό δωμάτιο, που τα σανίδια του είχαν πάρει το χρώμα του βιολιού και που ξεχείλιζε από τα βιβλία και χαρτιά».

Είχα την τύχη να γνωρίσω από κοντά τον Σταμάτη Αποστολάκη σ' ένα ανάλογο δωματάκι και να φωτογραφίσω σ' αυτό. Είχε κι άλλα δωμάτια το παλιό ψηλοτάβανο σπίτι του στη Νέα Χώρα, που κι αυτά ξεχειλίζουν από βιβλία, από περιοδικά, από μπιμπίνες μαγνητοφώνων, από φωτογραφικά άλμπουμ κ.λπ. Όμως αυτό ακριβώς το μικρούλι δωμάτιο, το «κελάκι», το απομονωμένο στην αυλή, στο οποίο έμπαινες σχεδόν στο πλάι, αυτό ήταν το αγαπημένο του. Ήταν ο χώρος πραγματοποίησης των μεγάλων του πνευματικών αναζητήσεων, εκείνο που στα ράφια του είχε εναποθέσει τους πνευματικούς κόπους μιας ζωής.

Κι οι κόποι αυτοί ήταν δυο δεκάδες βιβλία, άλλες δυο δεκάδες εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια, περισσότερες από τρεις εκατοντάδες μελέτες σε περιοδικά, περισσότερες από τρεις χιλιάδες συνεργασίες στον τύπο. Σ' αυτό το δωματάκι είχε τα αντίτυπα των βιβλίων του, εκεί και τα ανάτυπα, που χαιρόταν να τα χαρίζει σ' ανθρώπους που εκτιμούσε. Όταν του είχαν τελειώσει στενοχωριόταν, γι' αυτό κάθε τόσο πήγαινε στο αγαπημένο του βιβλιοπωλείο για ν' αγοράσει τα δικά του βιβλία (!), που δεν τα είχε εκδώσει ο ίδιος, προκειμένου να τα χαρίσει κι αυτά! Τα βιβλία του αυτά ξεχειλίζουν το δικό του «κελάκι» από παντού, όπως εκείνα του Παλαμά.

Αρχικά είχε παραγγείλει στον ξυλουργό ράφια με διπλό βάθος, όμως κι αυτά γέμισαν. Στη συνέχεια πρόσθεσε άλλα σε ύψος, που κι εκείνα ξεχείλισαν. Επεκτάθηκε αργότερα και στο καθιστικό και στο σαλόνι, φοβάμαι και στην κρεβατοκάμαρα. Στην οποία -σημειωτέον- δεν χρειάστηκε ποτέ να βρω, αφού ο κύριος Σταμάτης δεν έπεσε ποτέ στο κρεβάτι, αν και πάλευε γενναία σχεδόν μια δεκαετία με τον Χάρο. Την τελευταία φορά που συναντηθήκαμε, στις 17 του Δεκεμβρίου, σηκώθηκε για να με δεχτεί όρθιος, στο καλό δωμάτιο του σπιτιού του, στη σάλα του. Ορθιος και αξιοπρεπής. Με δέχτηκε εκεί για να μ' αποχαιρετήσει, απ' ό,τι φάνηκε στη συνέχεια. Στάθηκε όρθιος στον «τελευταίο ασπασμό», αποβιάζοντάς με μέχρι την εξώθυρα, έχοντας δίπλα την κυρία Ελευθερία, να του υποβοηθεί τις εξαντλημένες πια όραση και ακοή του. Και να τον βοηθά να περνά τις τελευταίες του μέρες κατά το δυνατόν ανώδυνα και οπωσδήποτε ανεπαίσχυντα και ειρηνικά.

Ας σταθούμε μια στιγμή για απόδοση τιμής στη φωτογραφία, στο ταπεινό γραφείο ενός πνευματικού φάρου του νησιού μας τακτοποιημένο, με τα «προς ενέργειαν» στα δεξιά, με τις μολυβοθήκες του, με μια παλιά γραφομηχανή πίσω δεξιά στο κουτί της, και μ' ένα «φωσάκι» πάνω αριστερά. Και, βέβαια, με το χαμόγελο του Σταμάτη Αποστολάκη, που δείχνει ν' «απολογείται» για το πάθος του με τις μελέτες, την έρευνα, τη συγγραφή και τη δημιουργία.

Μαζί με το χαμόγελο, έσβησε και το «φωσάκι» του Σταμάτη Αποστολάκη. Όπως κι εκείνο του Κωστή Παλαμά στην οδό Ασκληπιού, έτσι και το δικό του στην οδό Σκίπερ σταμάτησε «να κείνη ήσυχα μέσα στη νυχτωμένη και ξάστερη πολιτεία». Έσβησε «το φωσάκι που μας παρηγορούσε κι ήταν η άγρυπνη καρδιά» των Χανίων και της Κρήτης ολόκληρης. Μένει πίσω το έργο μιας ζωής να φωτίζει και να παραδειγματίζει. Και μένουν έμπρακτες οι αξίες της παλιότερης Κρήτης, από τις οποίες η σεμνότητα δεν ήταν η μόνη που χαρακτήριζε τον δικό μας Κωστή Παλαμά».